

Kohtuasi C-96/24**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

6. veebruar 2024

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

11. jaanuar 2024

Taotluse esitaja:

X.Y.

Põhikohtuasja ese liikmesriigi kohtus

Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kaitsja taotlus Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmise asja arutavasse Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisu määratud kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimiseks.

Põhikohtuasja ese ja õiguslik alus

Küsimus, kas kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse test sellisena, nagu see on ette nähtud liikmesriigi õiguses, vastab liidu õigusele, eelkõige ELL artikli 19 lõike 1 esimesele lõigule koostoimes põhiõiguste harta artikli 47 esimese ja teise lõiguga – ELTL artikli 267 alusel esitatud küsimused

Eelotsuse küsimused

I. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 [esimese ja teise lõiguga] tuleb tõlgendada nii, et:

1) liikmesriigi kõrgeim kohus peab erimenetluses, mille huvitatud pool on algatanud taotlusega Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmise asja arutavasse Sąd Najwyższy

(Poola kõrgeim kohus) koosseisu määratud kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimiseks, omal algatusel kontrollima, kas kohtukoosseis, mis on valitud loosi teel kõigi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike hulgast (Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kriminaalvastutusele võtmise loa kohtuasjas), on „seaduse alusel moodustatud“ kohus olukorras, kus liikmesriigi õiguses on nõutud üksnes kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse tunnuste kontrollimist;

2) kui taotlus Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisu määratud kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimiseks põhineb väitel, et kõnealuses ametisse nimetamise menetluses esines (olulisi) puudusi, siis ei saa koosseisus, mis koosneb viiest kõigi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike hulgast loosi teel valitud kohtunikust, osaleda Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikud, kes on ametisse nimetatud samas puudustega menetluses, sest sellist Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisu ei saa pidada sõltumatuks, erapooletuks ja seaduse alusel moodustatud kohtuks;

3) kui (Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmise asja arutavasse) Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) koosseisu määratud kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise kohtuasjas on pool tõendanud, et kõnealuse Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku osalemise tõttu ametisse nimetamise menetluses, mis on (oluliste) puudustega, ei vasta moodustatud kohtukoosseis sõltumatu, erapooletu ja seaduse alusel moodustatud kohtu nõuetele, ei ole Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise taotluse lahendamiseks enam vajalik liikmesriigi õiguses ette nähtud kohtuniku käitumise kontrollimine pärast ametisse nimetamist ja kohtuasja laadi – Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmine – analüüsimine, mistõttu ei või Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise taotlust jätta rahuldamata ainult selle alusel, et taotluse esitaja ei ole esitanud tõendeid, et kõnealuse kohtuniku käitumine pärast ametisse nimetamist seaks kahtluse alla tema sõltumatuse ja erapooletuse[?]

- Kui vastus punkti I alapunktis 2 esitatud küsimusele on jaatav: 2):

II. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 [esimese ja teise lõiguga] tuleb tõlgendada nii, et:

kohtunik, kes kuulub kohtukoosseisu, mis arutab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) (Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmise asja arutavasse) koosseisu määratud kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmist, võib esiteks esitada taotluse teise kõigi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike hulgast loosi teel valitud kohtuniku kohtukoosseisust väljaarvamiseks, kui see kohtunik on nimetatud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse (oluliste) puudustega menetluses, mis välistab kohtukoosseisu, kuhu ta kuulub (nad kuuluvad), tunnistamise seaduse

alusel moodustatud sõltumatuks ja erapooletuks kohtuks, ning teiseks nõuda, et sellist taotlust ei arutaks kohtunik, kes on samuti nimetatud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse sellises ametisse nimetamise menetluses, mis on puudustega?

III. Kas juhul, kui punktis II nimetatud taotlusele ei anta edasist käiku (liikmesriigi kohtu määrusega), võib sellise taotluse esitanud kohtunik keelduda toimingute tegemisest Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise kohtuasjas või peab ta siiski osalema kohtulahendi tegemises, jättes poole otsustada kohtulahendi võimaliku edasikaebamise asjaolu alusel, et on rikutud poole õigust asja arutamisele kohtu poolt, mis vastab ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 [esimeses ja teises lõigus] ette nähtud nõuetele?

IV. Kas puudusi kogu kohtukoosseisu moodustamises mõjutab (Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise kohtuasjas) ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 [esimese ja teise lõigu] kontekstis asjaolu, et viieliikmelisest kohtukoosseisust ainult kaks kohtunikku nimetati Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse (oluliste) puudustega menetluses, see [tähendab], kas sellisel juhul on siiski võimalik kohtuasja edasine menetlemine ja kohtulahendi tegemine, kuivõrd enamiku kohtukoosseisu määratud kohtunike puhul puudub probleem, et nad oleksid Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetatud menetluses, mis on puudustega?

Viidatud liidu õigusnormid

ELL artikli 4 lõige 3, artikli 6 lõige 1, artikli 19 lõike 1 teine lõik;

ELTL artikli 2 lõiked 1 ja 2, artikkel 267;

põhiõiguste harta artikli 47 esimene ja teine lõik.

Euroopa Kohtu praktika

19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A.K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982 (edaspidi „kohtuotsus A.K.“);

29. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235;

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametiülesannete täitmise jätkamine), C-718/21, EU:C:2023:1015;

1. juuli 2008. aasta kohtuotsus Chronopost ja La Poste vs. UFEX jt, C-341/06 P ja C-342/06 P, EU:C:2008:375;

24. juuni 2019. aasta kohtuotsus Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530;
29. juuli 2019. aasta kohtuotsus Torubarov, C-556/17, EU:C:2019:626;
22. mai 2003. aasta kohtuotsus Connect Austria, C-462/99, EU:C:2003:297;
2. juuni 2005. aasta kohtuotsus Koppensteiner, C-15/04, EU:C:2005:345;
6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W.Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798;
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametiülesannete täitmise jätkamine), C-718/21, EU:C:2023:1015.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

22. juuli 2021. aasta kohtuotsus Reczkowicz vs. Poola;
3. veebruari 2022. aasta kohtuotsus nr 1469/20, Advance Pharma sp. z o.o. vs. Poola;
1. detsembri 2020. aasta kohtuotsus nr 26374/18, G. Astradsson vs. Island;
21. juuni 2011. aasta kohtuotsus Fruni vs. Slovakkia;
6. novembri 2018. aasta kohtuotsus Ramos Nunes de Carvalho e Sá vs. Portugal;
7. mai 2021. aasta kohtuotsus nr 4907/18, Xero Flor sp. z o.o. vs. Poola;
8. novembri 2021. aasta kohtuotsus nr 49868/19 ja 57511/19, Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

- Poola Vabariigi põhiseaduse (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) artikli 45 lõige 1;
8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seaduse (Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym) artikli 10 lõige 1, artikli 29 lõiked 4, 5, 6, 8, 9, 10, 15, 17, 18, 21, 24, artikli 22a lõige 1, artikli 26 lõiked 2, 3, 4, artikli 73 lõige 1;
27. juuli 2001. aasta üldkohtute korralduse seaduse (Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych) artikkel 128;
6. juuni 1997. aasta kriminaalmenetluse seadustiku (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego) artikli 30 lõiked 1 ja 2, artikli 41 lõige 1, artikli 42 lõige 1, artikli 534 lõiked 1 ja 2.

Asjaolude ja põhikohtuasja lühiülevaade

- 1 9. juuni 2022. aasta seadusega, mis jõustus 15. juulil 2022, muudeti taas 8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seadust (edaspidi „kõrgeima kohtu seadus“). Sellega nähti ette võimalus, et huvitatud isik või Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) menetluse osaline võib esitada taotluse kohtukoosseisu määratud konkreetse kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimiseks, seejuures on kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 4 ette nähtud, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse nimetamise asjaolud ei tohi olla ainus alus selle kohtuniku osalusel tehtud otsuse vaidlustamiseks ega tema sõltumatuse ja erapooletuse kahtluse alla seadmiseks. Kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 5 kohaselt on õigustatud isiku (st Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) menetluse poole või osalise) taotlusel lubatav kontrollimine, kas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik vastab sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, võttes arvesse tema ametisse nimetamisega kaasnevaid asjaolusid ja tema käitumist pärast ametisse nimetamist, kui kõnealuse kohtuasja puhul võib see kaasa tuua sõltumatuse või erapooletuse standardi rikkumise, mis mõjutab kohtuasja tulemust, arvestades õigustatud poolt puudutavaid asjaolusid ja kohtuasja olemust. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) vaatab taotluse läbi kinnisel istungil koosseisus, mis koosneb viiest kõigi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike hulgast loosi teel valitud kohtunikust, olles kuulanud ära kohtuniku, keda asi puudutab, välja arvatud juhul, kui ärakuulamine on võimatu või väga raske. Taotluse rahuldamise korral taandab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kohtuasja lahendamise. Kohtuniku taandamine kõnealuse kohtuasja lahendamisest ei saa olla aluseks selle kohtuniku taandamisele teistes tema osalusel lahendatavates kohtuasjades. Taotluse läbivaatamise tulemusel tehtud määruse saab edasi kaevata Sąd Najwyższyle (Poola kõrgeim kohus) koosseisus, mis koosneb seitsmest kõigi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunike hulgast loosi teel valitud kohtunikust.
- 2 Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kaitsja X.Y. esitas seoses Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmise menetlusega taotluse, et tuvastataks kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 5 ette nähtud eelduste esinemine, ning nõudis kontrollimist, kas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik A.K vastab sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, ning tema taandamist kõnealust kohtunikku puudutava kohtuasja lahendamise.
- 3 Taotluse põhjenduses on märgitud, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik A.K. nimetati Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse Poola Vabariigi presidendi 10. oktoobri 2018. aasta määrusega – 8. detsembri 2017. aasta riikliku kohtute nõukoja seaduse ja teatavate muude seaduste muutmise seaduses (ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw, edaspidi „8. detsembri 2017. aasta seadusemuudatus“) ette nähtud korras moodustatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) 29. augusti 2018. aasta resolutsioonis nr 331/2018 sisalduva eelneva taotluse alusel. Puudused Krajowa

Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) koosseisu moodustamises on Poola kohtusüsteemi põhiprobleem ja peamine alus süüdistustele, mida Euroopa Kohus on esitanud kohtukoosseisude vastu, millesse kuulub pärast 2018. aastat ametisse nimetatud kohtunikke. Taotluses juhiti tähelepanu ka näidisavaldusele, mille see kohtunik oli meedias teinud ning milles ta nn vanu ja uusi kohtunikke eristades rõhutas, et nn vanad kohtunikud „käituvad ebaviisakalt ja ebaelegantselt viisil, mis solvab kohtuniku väärikust“.

- 4 Viieliikmelisse kohtukoosseisu, mis lahendas nn sõltumatuse ja erapooletuse testi kohtuasja, valiti loosi teel teiste hulgas ka kohtunikud Z.B. (tsiviilkolleegium) ja A.S. (erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium). Nimetatud kohtunikud nimetati samuti Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse 8. detsembri 2017. aasta seadusemuudatuses ette nähtud korras moodustatud Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotluse alusel.
- 5 Kohtuniku kaitsja taotlus kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 5 ette nähtud eelduste esinemise tuvastamiseks ja uurimiseks, kas kohtunikud Z.B ja A.S. vastavad sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, lükati tagasi Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumi tööd juhtiva esimehe 16. märtsi 2023. aasta määruse alusel põhjendusega, et nn testi kohtuasjades (ehk Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise kohtuasjades) ei ole kohaldatav loosi teel kohtukoosseisu valitud kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse kontrollimise menetlus.
- 6 Seoses eeltooduga esitas ettekandja-kohtunik taotluse kohtunike Z.B. ja A.S. taandamiseks Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku A.K. sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise menetlusest kohtuasjas, mida lahendab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kutsealase vastutuse kolleegium ja mis puudutab Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku X.Y. kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmist. Taotluses on märgitud, et seda läbi vaatavasse kohtukoosseisu ei tohi kuuluda ükski Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik, kes on ametisse nimetatud puudustega menetluses ehk pärast 8. detsembri 2017. aasta seadusemuudatust.
- 7 Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 14. detsembri 2023. aasta määrusega tunnistati taotlus aga vastuvõetamatuks ja jäeti läbi vaatamata. Selle määruse tegi kohtukoosseis, millesse kuulus Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik, kes on ametisse nimetatud samuti puudustega menetluses ehk pärast 8. detsembri 2017. aasta seadusemuudatust.

Eelotsusetaotluse põhjenduste kokkuvõte

- 8 Eeltoodud eelotsuse küsimused esitati üheliikmelises koosseisus, kuigi määratud oli mitmeliikmeline kohtukoosseis (viiest Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikust koosnev). Euroopa Kohus lubab aga võimalust, et eelotsuse küsimused esitab üks mitmeliikmelise kohtukoosseisu liikmetest (19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A.K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi

sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punktid 42–44; 29. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, punktid 66, 70–71). Lisaks on pärast 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsust Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametiülesannete täitmise jätkamine), C-718/21, EU:C:2023:1015, kaheldav, kas Euroopa Kohus tunnistaks lubatavaks eelotsusetaotluse, mille on esitanud kohtukoosseis, millesse kuuluvad kohtunikud, kelle suhtes on Euroopa Kohus kinnitanud, et kohus, kuhu need kohtunikud kuuluvad, ei ole kohus liidu õiguse tähenduses.

- 9 Puuduvad normatiivselt õigustatud põhjused liidu õiguse mittekohaldamiseks kohtuasjades, mis on nimetatud kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 5 (*lege non distinguente nec nostrum est distinguere*), seda enam, et nende kohtuasjade ese on kohtukoosseisu moodustamise nõuetekohasus põhikohtuasjas, mida on määratud lahendama kohtunik, kelle suhtes seda menetlust kohaldatakse. Euroopa Kohus rõhutab oma lahendites, et vastus eelotsuse küsimusele võib olla vajalik, et anda eelotsusetaotlusi esitavatele kohtutele liidu õiguse tõlgendus, mis võimaldaks neil enne nende menetluses olevate kohtuasjade sisulist läbivaatamist lahendada liikmesriigi õigusega seotud menetlusküsimused. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise kohtuasi on otseselt seotud põhikohtuasjaga (käesoleval juhul kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmise kohtuasjaga) ja kujutab endast selle etappi (mis on alustatud huvitatud poole asjaomase taotlusega). Seetõttu puudutavad eelotsuse küsimused liidu õigusnormide tõlgendamist ja nende õigusnormide mõju – arvestades eelkõige liidu õiguse esimust – põhikohtuasju menetleva kohtukoosseisu moodustamise õiguspärasusele.
- 10 Probleem seisneb selles, et kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõige 5 on üles ehitatud selliselt, et seda liiki kohtuasjade lahendamiseks ei ole seaduse alusel välja jäetud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikud, kes on sellesse ametisse nimetatud puudustega menetluses. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunikud, kes on nimetatud ametisse pärast 8. detsembri 2017. aasta seadusemuudatuse jõustumist, ei tunnusta Euroopa Kohtu ega Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat, mis kinnitab nende ametisse nimetamise menetluse puudusi ning seda ulatuses, mis toob kaasa olukorra, kus need kohtunikud ei vasta seadusest tulenevatele sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele. Sisuliselt teevad kohtunikud otsuseid oma kohtuasjades, mis on vastuolus *nemo iudex in causa sua* põhimõttega.
- 11 Tuleb ka rõhutada, et poolel, kes seab kahtluse alla kohtuniku omadused ehk vastavuse seaduse alusel moodustamise (Poola vabariigi põhiseaduse kohaselt), sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, on – liikmesriigi tasandil – piiratud võimalused selleks, et esitada taotlus sellise Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku taandamiseks, kes osales ametisse nimetamise menetluses uue Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) soovitusel. Nimelt on selliste kohtuniku taandamist puudutavate taotluste või avalduste läbivaatamiseks, mis hõlmavad väiteid kohtu sõltumatuse või kohtuniku erapooletuse puudumise kohta, pädev Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) erakorralise kontrolli ja

avalike asjade kolleegium. Samuti jäetakse selline taotlus läbi vaatamata, kui see puudutab kohtuniku ametisse nimetamise õiguspärasuse või tema õigusemõistmise pädevuse legitiimsuse tuvastamist või hindamist. Lõpuks kuulub erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegiumi pädevusse jõustunud kohtuotsuste õigustühiseks tunnistamiseks esitatud kaebuste läbivaatamine, kui see õigustühisus seisneb selles, et kohtuasjas otsuse teinud kohtuniku ametisse nimetatud isiku staatus seatakse kahtluse alla.

- 12 Võimalus, et huvitatud isik võib esitada taotluse konkreetse Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimiseks, on õigusena märkimisväärselt piiratud, sest liikmesriigi seadusandja on välistanud võimaluse vaidlustada sellise kohtuniku osalusel tehtud kohtulahendid või seada tema sõltumatus ja erapooletus kahtluse alla ainult tema ametisse nimetamise asjaolude alusel. Veelgi enam, taotluses nimetatud asjaolud, mis puudutavad kõnealuse kohtuniku käitumist pärast tema ametisse nimetamist, ei anna tõesti alust tema taandamiseks, kui aga nimetatud asjaolud ei anna alust kohtuniku omaduste ehk tema sõltumatuse ja erapooletuse kahtluse alla seadmiseks, siis ei saa taotlust niikuinii rahuldada, isegi kui selline kohtunik on ametisse nimetatud (oluliste) puudustega menetluses.
- 13 Sellega on piiratud nende kohtuasjade ulatus, milles saab sellise taotluse esitada. Poola seadusandja on võtnud eelduseks, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtunik (pärast ametisse nimetamist uue Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) osalusel) vastab alati seaduse alusel moodustamise nõudele. Liikmesriigi seadusandja kehtestatud konstruktsioon tekitab aga mitmesuguseid probleeme, mitte ainult formaalse loogika, vaid eelkõige terve mõistuse (tavaloogika) tasandil. Käesolevas kohtuasjas on seega põhimõttelise tähendusega seaduse alusel moodustamise nõude täitmine.
- 14 On vaja, et Euroopa Kohus annaks oma arvamuse esitatud küsimuste kohta, sest kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 5 ja järgnevates lõigetes sätestatud õigusinstitutsioon kujutab endast hübriidset seadusandlikku lahendust, mille eesmärk on *de facto* seadustada puudulikult ametisse nimetatud kohtunikud, et tagada kohtuniku sellised omadused nagu seaduse alusel moodustamine, sõltumatus ja erapooletus.
- 15 Teisest küljest aga võib riigisiseses olukorras, arvestades selle kohtusüsteemi tugevat destrabiliseeritust, sellise viieliikmelise kohtukoosseisu moodustamine, mis vastaks liidu, konventsiooni ja põhiseaduse nõuetele, osutada võimatuks või vähemalt väga keeruliseks ja aeganõudvaks, mistõttu võib omakorda osutada näilikuks poole õigus asja läbivaatamisele mõistliku aja jooksul, mis on tagatud liidu (harta artikli 47 teine lõik), konventsiooni (EIÖK artikli 6 lõige 1) ja liikmesriigi (Poola Vabariigi põhiseaduse artikli 45 lõige 1) tasandil. Sellises olukorras tuleb lahendada küsimus, kas liikmesriigi kohus peab siiski – juhindudes pragmaatikast ja arvutustest ning valides lõpuks vähem tõsised negatiivsed tagajärjed – tegema otsuse Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimise taotluse

kohta, kui enamiku (kolm viiest) kohtukoosseisu liikmete puhul ei ole probleemi kohtuvõimu pädevuse puudumisega. Tasub arvestada, et käesoleval juhul on esimeses astmes kohtukoosseis viieliikmeline, teises astmes aga seitsmeliikmeline, samas põhikohtuasja puhul (ehk kohtuniku kriminaalvastutusele võtmiseks loa andmise kohtuasjas) esimeses astmes üheliikmeline ja teises astmes kolmeliikmeline. Loomulikult ei tohi sellisel juhul võtta arvesse puudulikus menetluses ametisse nimetatud kohtunike hääli. Liikmesriigi seadusandja lähtus viie- ja seitsmeliikmelise kohtukoosseisu kehtestamisel sellist liiki kohtuasjades selgelt poliitilistest eesmärkidest (puudustega menetluses ametisse nimetatud kohtunike legaliseerimine), mitte juriidilistest. See aga, kui kohtunikul keelatakse teha otsuseid puudustega moodustatud kohtukoosseisus, on iseenesest järeleandmine seadusetusele.

- 16 Seoses eeltooduga on vaja Euroopa Kohtu vastust küsimusele, kuidas peaks liidu õiguse ja selle tõlgendamise kontekstis käituma liikmesriigi kohtunik, kui ta on määratud puudustega moodustatud kohtukoosseisu ja on ammendanud riigisiseseid võimalused selle kohtu nõuetekohaseks moodustamiseks.
- 17 Viidetes Euroopa Kohtu ja EIK praktikale märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kui selgub, et liikmesriigi õigusnorm annab vaidluse lahendamise pädevuse organile, mis ei vasta liidu õiguses, eelkõige harta artiklis 47 ette nähtud sõltumatuse või erapooletuse nõuetele, on teine sellist vaidlust lahendav organ kohustatud tõhusa kohtuliku kaitse tagamiseks harta artikli 47 tähenduses ja ELL artikli 4 lõikes 3 ette nähtud lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt loobuma selle liikmesriigi õigusnormi kohaldamisest, et vaidluse saaks lahendada kohus, mis vastab eeltoodud nõuetele ja mis on kõnealuses valdkonnas pädev, kui viidatud õigusnorm seda ei takistaks. Nimelt kui selgub, et kohtulahendi on teinud organ, mis ei ole seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus liidu õiguse tähenduses, ei ole võimalik tulemuslikult tugineda õiguskindluse põhimõttest tulenevatele kaalutlustele. Seega on harta artikliga 47 ja EIÕK artikli 6 lõikega 1, samuti Poola Vabariigi põhiseaduse artikliga 45 vastuolus asjaolu, et liikmesriigi seadusandja piiras kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 5 ja sellele järgnevates lõigetes kohtuniku omaduste kontrollimise võimaluse ainult sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmise kontrollimisega ning välistas sellega põhimõtteliselt seaduse alusel moodustamise eelduse. Seega tuleb eristada selliste kohtunike kui riigiteenistujate avalik-õiguslikku staatust, mida ei saa kahtluse alla seada, sellest, kas nad vastavad sellistele kohtuniku omadustele, nagu moodustamine (Poola territooriumil) seaduse alusel põhiseaduse kohaselt, sõltumatus ja erapooletus.
- 18 Siinkohal tuleb märkida, et Poola seadusandja kiitis 13. jaanuaril 2023 heaks Poola kõrgeima kohtu seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse, milles on ette nähtud ka selle eelduse kontrollimise võimalus, Poola Vabariigi president aga suunas selle seaduse Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus), et kontrollida selle vastavust Poola Vabariigi põhiseadusele, ja Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) kinnitas selle mittevastavuse oma 11. detsembri 2023. aasta otsusega Kp 1/23.

- 19 Kohtusüsteemi põhiseaduslik tunnus on õigus pädevale kohtule, mis hõlmab asukoha alusel, materiaalselt ja funktsionaalselt pädeva ning nõuetekohases koosseisus ja oma pädevuste kohaselt õigust mõistva kohtu mõistet. Pädev kohus on kohus, mis on nõuetekohaselt moodustatud kohtunikest, kes on volitatud lahendama kohtuasju konkreetses kohtus, konkreetses kohtuastmes ja konkreetses kohtuasjas, ehk kohtunikud, kellel on konkreetsel juhul seaduslik kohtupädevus.
- 20 Kohtunike ametisse nimetamise protsess on oma olemuselt kohtu seaduse alusel moodustamise mõiste üks element EIÕK artikli 6 lõike 1 ja harta artikli 47 tähenduses. Kohtuniku ametisse nimetamise nõuetekohasus on tihedalt seotud hinnangu andmisega sellele, kas kohut saab pidada sõltumatuks EIÕK artikli 6 lõike 1 ja harta artikli 47 tähenduses, kuivõrd mõlema nõude aluseks on vajadus säilitada üldsuse usaldus kohtusüsteemi vastu ja tagada kohtuvõimu sõltumatus teistest võimudest. Õigus seaduse alusel moodustatud kohtule on EIÕK artikli 6 lõike 1 kohaselt iseseisev õigus, seejuures rõhutatakse tihedat seost selle õiguse ning sõltumatus ja erapooletuse tagatiste vahel. Seaduse alusel moodustatud kohtu nõude täitmise analüüsimise käigus tuleb kindlaks teha, kas konkreetses kohtuasjas on väidetav õigusrikkumine nii oluline, et võib kahjustada mainitud põhimõtteid ja õõnestada kõnealuse kohtu sõltumatust.
- 21 Kohtuotsuses A.K. sedastas Euroopa Kohus, et harta artiklit 47 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus olukord, kus liidu õiguse kohaldamist puudutavad vaidlused võivad kuuluda sellise organi ainupädevusse, kes ei ole sõltumatu ja erapooletu kohus selle õigusnormi tähenduses. Seda Euroopa Kohtu otsust täites selgitasid Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) tsiviilkolleegium, kriminaalkolleegium ning töö- ja sotsiaalkindlustuskolleegium oma 23. jaanuari 2020. aasta ühisresolutsioonis BSA 1-4110-1/20, et kohtukoosseis on vastuolus õigusnormidega, mis toob kaasa menetluse kehtetuse, ka juhul, kui kohtukoosseisu kuulub isik, kes on nimetatud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kohtuniku ametisse 8. detsembri 2017. aasta seadusemuudatuses ette nähtud korras moodustatus Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel. See resolutsioon omandas õiguspõhimõtte staatuse. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et seda resolutsiooni ei saa kahtluse alla seada Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) 20. aprilli 2020. aasta otsus, millega tunnistati see resolutsioon põhiseadusega vastuolus olevaks. Nimelt jääb see kohtuotsus välja Trybunał Konstytucyjny (konstitutsioonikohus) põhiseaduslikust pädevusest, lisaks kuulus selle otsuse teinud kohtukoosseisu kohtunik M.M., kelle osalemise kohtukoosseisus luges EIK määravaks otsustamisel, et rikutud on õigust seaduse alusel moodustatud kohtule (7. mai 2021. aasta kohtuotsus nr 4907/18, Xero Flor sp. z o.o. vs. Poola).
- 22 Mis puudutab seaduse alusel moodustamise eeldust, siis Poola Vabariigi põhiseaduse kohaselt nimetab kohtunikud ametisse Poola Vabariigi president Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) taotlusel. Presidendi ametisse nimetamise aktiga ei saa siiski kõrvaldada puudusi ametisse nimetamise menetluses, nii et sel viisil ametisse nimetatud kohtuniku osalemine kohtukoosseisudes muudaks kohtu sõltumatuks, erapooletuks ja seaduse alusel

moodustatud kohtuks põhiseaduse (Poola Vabariigi põhiseaduse artikli 45 lõige 1), konventsiooni (EIÕK artikli 6 lõige 1) ja liidu õiguse (harta artikkel 47) tähenduses.

- 23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tsiteerib ja kirjeldab kohtunike omadusi käsitlevaid Euroopa standardeid, mis sisalduvad ÜRO kohtute sõltumatuse põhimõtetes, mis on heaks kiidetud peaassamblee 29. novembri 1985. aasta resolutsiooniga 40/32 ja 13. detsembri 1985. aasta resolutsiooniga 40/146 ning 8.–10. juuli 1998. aasta Euroopa hartaga kohtunike staatuse kohta.
- 24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus vaatleb lähemalt Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) kui organi tekkimist ja selle ülesandeid, märkides, kuidas 2018. aastal tehtud muudatused on mõjutanud seda, et kõnealuse organi kaasamine uuel kujul toob kaasa puudused kohtunike ametisse nimetamise menetluses. Kõnealune puudulikkus kandub üle sellele, et kohus, mille koosseisu kuuluvad sel viisil ametisse nimetatud kohtunikud, ei vasta pädeva kohtu nõudele Poola Vabariigi põhiseaduse artikli 45 lõike 1 tähenduses ning seaduse alusel moodustatud kohtu nõudele konventsiooni artikli 6 lõike 1 ja harta artikli 47 tähenduses ning seega saab ilma lisaanalüüsita väita, et see kohus ei saa vastata sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, mida eelnimetatud õigusnormid nõuavad.
- 25 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et niisugust puudust ei ole võimalik kõrvaldada sel viisil, et konkreetses kohtuasjas piirduks menetluse kehtetuse vastuväite analüüsimisel üksnes erapooletuse ja sõltumatuse tingimustega, kuna kohus ei ole pädev asuma Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) asemele ja tagantjärele hindama, kas puudustega menetluses ametisse nimetatud kohtunik oleks hüpoteetiliselt kohtuniku ametisse nimetatud ka siis, kui Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) ei oleks puudustega põhiseaduslik organ. Kuivõrd presidendi akt kohtuniku ametisse nimetamise kohta ei allu kohtulikule kontrollile, siis võttes arvesse ka asjaolu, et president allkirjastas Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda) muutmise seaduse, mis oli selgelt vastuolus põhiseadusega ja põhiseadusliku seadusandja vaieldamatu tahtega, samuti võttes arvesse EIK rõhutatud õigusriigi põhimõtete eiramist presidendi poolt muu hulgas seoses Poola kõrgeima kohtu tsiviilkolleegiumi kohtunike ametisse nimetamisega 2018. aastal, ei saa presidendi poolt sel viisil ametisse nimetatud kohtunikke lugeda seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu nõuetele vastavateks põhiseaduse, konventsiooni ega liidu tasandil.